

University of Groningen

Snelrecht

Bosker, Okko Jan

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1997

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bosker, O. J. (1997). *Snelrecht: de generaal en speciaal preventieve effecten van sneller straffen*. [, Rijksuniversiteit Groningen]. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting en conclusie

Het uitgangspunt bij dit onderzoek is de vaststelling dat vrijwel iedereen van mening is dat door sneller te straffen de effectiviteit van het strafrecht verbetert, zowel de generaal als speciaal preventief. Deze overtuiging is zo algemeen aanvaard, dat is vergeten dat het slechts om een veronderstelling gaat. Een empirische onderbouwing van deze overtuiging ontbreekt nagenoeg. In dit onderzoek staat de vraag centraal of sneller straffen door toepassing van snelrecht in het strafrecht effectiever is. In dit slothoofdstuk wordt eerst een samenvatting van het onderzoek naar deze vraag gegeven. Vervolgens worden enkele suggesties gedaan voor verder onderzoek op dit terrein. Tot slot wordt de eindconclusie uit het onderzoek getrokken.

8.1 Samenvatting

In hoofdstuk 1 is het streven naar een snelle afhandeling van strafzaken besproken. Met het strafrecht wordt geprobeerd om de naleving van wetten en regels in de samenleving op een aanvaardbaar niveau te handhaven. Door capaciteitsproblemen in het strafproces zijn de mogelijkheden tot rechtshandhaving echter beperkt. Deze capaciteitsproblemen komen in alle fasen van het strafproces voor. In de opsporingsfase is een belangrijk probleem dat slechts een gering percentage van de daders van misdrijven wordt aangehouden. In de vervolgingsfase is een belangrijk probleem dat zaken traag worden afgehandeld. In de executiefase is het cellentekort één van de belangrijke problemen. De capaciteitsproblemen zijn ontstaan doordat de verwerkingscapaciteit van politie en justitie is achtergebleven bij het groeiende aanbod van strafzaken. De nadruk in dit hoofdstuk wordt gelegd op de vervolgingsfase, omdat de traagheid in het strafproces vooral door capaciteitsproblemen in deze fase wordt veroorzaakt. De capaciteitsproblemen in de vervolgingsfase en de daaruit voortvloeiende traagheid van het strafproces zijn niet nieuw. Vanaf de invoering van het Wetboek van Strafrecht aan het eind van de vorige eeuw zijn al maatregelen getroffen om de capaciteitsproblemen terug te dringen met het doel de snelheid te verhogen. Drie soorten maatregelen zijn getroffen: minder zaken afdoen via de strafrechter, het verminderen van het aantal handelingen per strafzaak en het efficiënter afhandelen van strafzaken. Snelrecht is één van de maatregelen in de laatste categorie.

Met de effectiviteit van het strafrecht wordt bedoeld de mate waarin de overheid door

het strafrecht te gebruiken erin slaagt om wetten en regels in de samenleving te handhaven. Traditioneel wordt aangenomen dat de effectiviteit afhankelijk is van drie aspecten: de zwaarte van de straf, de zekerheid dat een straf volgt en de snelheid waarmee wordt gestraft. Voor een effectief strafrecht is het niet nodig dat deze aspecten afzonderlijk worden gemaximaliseerd. Er dient veel meer naar een optimale mix tussen de drie aspecten te worden gezocht. Bij het zoeken naar een optimale mix van zwaarte, zekerheid en snelheid moet rekening worden gehouden met de verschillende doelgroepen in het strafrecht. Een probleem bij het vinden van de optimale strafmix is dat deze niet voor alle doelgroepen dezelfde hoeft te zijn. Wat bij de ene doelgroep effectief is, kan bij de andere doelgroep juist contraproductief werken. Complicerende factoren zijn dat de effectiviteit voor de individuele leden binnen een doelgroep en per type delict kunnen verschillen.

De capaciteitsproblemen kunnen invloed hebben op de effectiviteit van het strafrecht, omdat ze van invloed zijn op de ingrediënten van de strafmix. Wat de invloed van capaciteitsproblemen op de strafzwaarte is, kan in het algemeen moeilijk worden bepaald. Op de zwaarte van een aantal strafsoorten, zoals boetes, taakstraffen en ontzeggingen van de rijbevoegdheid zijn capaciteitsproblemen nauwelijks van invloed. Bij de gevangenisstraffen is het cellentekort wel van invloed zijn op de strafzwaarte. Niet in alle gevallen wordt een gevangenisstraf volledig uitgezeten en mogelijk wordt ook bij het bepalen van de strafmaat rekening gehouden met het cellentekort. Het duurt bovendien gemiddeld genomen lang voordat er plaats is in een gevangenis om de straf uit te zitten. In theorie is het voor de meeste strafsoorten niet moeilijk de straffen te verzwaren. Alleen bij de gevangenisstraffen zal strafverzwarend tot grotere capaciteitsproblemen leiden, met als gevolg meer heen-zendingen en verdere vertraging van de executie. Het bepalen van de strafzwaarte door beleidsmaatregelen strookt overigens niet goed met de onafhankelijke positie van de rechter in een strafzaak. De zekerheid dat een straf volgt op het plegen van een delict is door de capaciteitsproblemen laag. De pakkans is gering en kan slechts substantieel worden verhoogd door middel van grote investeringen. De pakkans is zo gering dat zelfs met de inzet van beduidend meer politiepersoneel de pakkans toch laag zal blijven. De snelheid van straffen is door de capaciteitsproblemen laag. De snelheid van straffen kan echter wel zonder grote investeringen aanzienlijk worden verhoogd. Met name de AU-werkwijze, waarbij AU staat voor Aanhouding en Uitreiken, biedt hiertoe goede mogelijkheden.

In hoofdstuk 2 is besproken wat snelrecht is. Snelrecht heeft verschillende verschijningsvormen, waardoor het moeilijk is om een bevredigende definitie te geven. Meestal wordt met snelrecht weinig meer bedoeld dan dat het strafproces in verhouding tot 'gewoon' recht sneller is. Een onderscheid kan worden aangebracht tussen snelrecht waarbij de verdachte tot de zitting in voorarrest blijft, het zogenaamde snelrecht voor preventieven, en snelrecht waarbij de verdachte met een dagvaarding het politiebureau mag verlaten, het zogenaamde snelrecht voor niet-preventieven. De AU-werkwijze, die de laatste jaren op steeds grotere schaal wordt toegepast, is een voorbeeld van snelrecht

voor niet-preventieven. In de AU-werkwijze neemt het OM een beslissing over de vervolging op het moment dat de verdachte nog in de macht van politie en justitie is. De verdachte krijgt de dagvaarding in persoon betekend, nadat het verhoor is afgesloten. In de reguliere strafrechtprocedure mag de verdachte na afsluiting van het verhoor vertrekken en wordt vervolgens pas enkele weken of maanden later met de vervolgingsbeslissing geconfronteerd. Het strafproces wordt door de AU-werkwijze dus aanzienlijk versneld. Een verdere vergroting van de snelheid wordt gerealiseerd doordat in de AU-werkwijze vaak ook de dagvaardingstermijn is verkort. Het grote voordeel van dagvaardingen die in persoon zijn betekend is dat alle vonnissen, ook verstek-vonnissen, uiterlijk veertien dagen na de uitspraak onherroepelijk worden, tenzij een rechtsmiddel wordt ingesteld. De belangrijkste vertragsingsbron bij de executie van straffen is daardoor verdwenen en de opgelegde straffen worden sneller tenuitvoergelegd. Inmiddels wordt in elk arrondissement met AU gewerkt. De wijze waarop en de intensiteit waarmee dat gebeurt, verschilt aanzienlijk per arrondissement. In de beleidsplannen van het OM wordt de verwachting uitgesproken dat het op termijn mogelijk zal zijn om de helft van de vervolgbare zaken door middel van de AU-werkwijze af te handelen. In het arrondissement Assen is aangetoond dat deze verwachting in de praktijk kan worden waargemaakt. In de andere arrondissementen is dit ook mogelijk; een beperking tot bepaalde delicten, tot (verruimde) kantooruren en tot de grotere steden is niet nodig. Het kabinet heeft in 1996 besloten tot een wetsvoorstel dat het mogelijk maakt om bij (eenvoudige) misdrijven een dagvaarding met een verkorte tenlastelegging uit te reiken. De definitieve tenlastelegging kan dan later over de post worden toegezonden. Het is de bedoeling dat het hierdoor gemakkelijker wordt om met AU te werken. Om de snelheid in het verdere verloop van het strafproces hoog te houden, verdient het aanbeveling om ook de zaken in hoger beroep versneld af te doen. Zaken sneller afhandelen in de vervolgingsfase zal bij de tenuitvoerlegging van straffen echter (tijdelijk) capaciteitsproblemen geven. Met name bij de vrijheidstraffen zal het moeilijk zijn om voldoende celruimte te vinden om het tijdelijke extra aanbod te verwerken. Vertraging bij de tenuitvoerlegging van vrijheidstraffen kan daarvan het gevolg zijn. Bij de boetes en de taakstraffen zijn de problemen geringer. De inning van de boetes zou zelfs kunnen worden versneld.

Van het invoeren van snelrecht worden diverse voor- en nadelen verwacht.

De nadelen hebben allen betrekking op de bescherming van de rechten van de verdachte. Het eerste en het belangrijkste nadeel is dat het recht van de verdachte om te beschikken over voldoende tijd en faciliteiten voor de voorbereiding van de verdediging kan worden beperkt. In de praktijk zal dit echter nauwelijks voorkomen; zeker niet bij de AU-werkwijze waarbij de dagvaardingstermijn enkele weken bedraagt. Een tweede risico van het gebruik van snelrecht is dat verdachten ten onrechte in voorarrest moeten blijven. Dit bezwaar geldt overigens niet de AU-werkwijze, waarbij een verdachte direct na afsluiting van het verhoor een dagvaarding wordt uitgereikt en mag vertrekken. Een derde nadeel is dat door de invoering van snelrecht rechtsongelijkheid zou kunnen ontstaan. Aan de ene kant kan ongelijkheid zich voordoen bij

(combinaties van) zware zaken, maar hierbij wordt normaliter geen snelrecht toegepast. Aan de andere kant zou ongelijkheid kunnen ontstaan omdat in snelrecht de tijd geen matigende werking op de strafzwaarte heeft. Ook het gevaar voor rechtsongelijkheid is niet reëel, omdat bij de meeste delicten die via snelrecht worden afgedaan tabellen worden gebruikt voor het bepalen van de hoogte van een transactie of een straf.

Van het invoeren van snelrecht worden zes voordelen verwacht. Het eerste voordeel is dat de preventieve werking van het strafrecht zal toenemen. De preventieve werking van sneller straffen is echter een veronderstelling. Empirische gegevens om de veronderstelling te onderbouwen ontbreken. Het tweede verwachte voordeel is dat de efficiëntie door snelrecht op een aantal punten aanzienlijk verbetert. De reden hiervoor is dat met de invoering van snelrecht enkele procedurele en organisatorische verbeteringen worden aangebracht. Het is echter de vraag of deze efficiëntieverbetering leidt tot verlichting van de capaciteitsproblemen in de justitiële keten als geheel. Het derde verwachte voordeel is dat snelrecht gunstige effecten heeft voor de positie van het slachtoffer. Hij kan door een snellere afhandeling het misdrijf sneller kunnen verwerken. Het verwerkingsproces wordt althans niet bemoeilijkt door een slepende rechtsgang. Dit geldt zeker als het slachtoffer — bijvoorbeeld als getuige — nog een rol in het strafproces speelt. Dit argument is echter voornamelijk van belang bij de zwaardere (agressie)delicten, die normaliter niet door middel van snelrecht worden afgedaan. Het vierde voordeel is dat door de invoering van snelrecht de positie van de verdachte in het strafproces wordt verbeterd. Deze heeft eerder duidelijkheid over de afloop van zijn zaak. Hij hoeft daardoor minder lang onder druk van een (mogelijke) strafvervolgung te leven en kan eerder beginnen zijn leven weer op te bouwen. Dit voordeel geldt met name bij zware delicten waar zware straffen op kunnen volgen, met name zware gevangenisstraffen. Dergelijke zaken zullen echter meestal niet in snelrecht worden afgedaan. Het vijfde voordeel dat van snelrecht wordt verwacht, is dat de schadevergoeding sneller kan worden geregeld. Dit voordeel voor het slachtoffer kan slechts minimaal zijn, omdat de hoogte van de schade niet altijd al bekend is en omdat de dading wordt bemoeilijkt. Het zesde verwachte voordeel is dat door snelrecht de waarheidsvinding in het strafproces wordt verbeterd. De zaak ligt nog vers in het geheugen en voor het bewijs belangrijke details zijn nog niet vergeten. Bovendien is de kans groter dat een getuige op de zitting aanwezig wil of kan zijn. In de Nederlandse situatie, waar op basis van processen-verbaal recht kan worden gesproken, weegt dit voordeel niet zo zwaar. Zeker niet in snelrecht waar het uitsluitend om 'ronde' zaken gaat.

Kort gezegd: de verwachte voor- en nadelen van snelrecht zullen zich in de praktijk niet of nauwelijks voordoen. Een uitzondering geldt de verbetering van de efficiëntie. Die is op een aantal punten aanzienlijk. Hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat het niet duidelijk is of dit leidt tot vermindering van capaciteitsproblemen in de justitiële keten als geheel. Een ander uitzondering geldt wellicht de verbetering van de preventieve werking van het strafrecht.

In hoofdstuk 3 is beschreven wat in de criminologie bekend is over de effectiviteit van sneller straffen. Om de preventieve werking van het strafrecht te verklaren, worden twee algemene theorieën gebruikt: de afschrikkingstheorie en de normeringstheorie. De afschrikkingstheorie veronderstelt dat crimineel gedrag achterwege zal blijven, indien de daaraan door de straf verbonden kosten hoger zijn dan de baten van het plegen van een delict. De kosten zijn volgens de afschrikkingstheorie hoger naarmate zwaarder, met een grotere zekerheid en sneller wordt gestraft. De normeringstheorie veronderstelt dat door toepassing van het strafrecht de in de maatschappij geldende wetten en regels duidelijk kenbaar worden gemaakt dan wel nogmaals worden bevestigd en daardoor beter zullen worden nageleefd. Volgens de normeringstheorie is het strafrecht eveneens effectiever naarmate zwaarder, met een grotere zekerheid en sneller wordt gestraft. Tussen de afschrikkingstheorie en de normeringstheorie kan op criminologisch niveau geen onderscheid worden gemaakt. De afschrikkings- en de normeringstheorie zijn daarom samengevoegd tot één theorie: de straftheorie. Deze theorie stelt dat het strafrecht effectiever is naarmate zwaarder, zekerder en sneller wordt gestraft.

Het criminologisch onderzoek naar de preventieve werking van het strafrecht geeft geen duidelijke steun voor de straftheorie. Er is een grote mate van diversiteit en soms van tegenstrijdigheid in de resultaten. Een reden hiervoor is dat de effectiviteit van het strafrecht van een groot aantal factoren afhangt, zoals de persoon van de dader, het type delict, de sociale omstandigheden en de wijze waarop het onderzoek is verricht. Maar ook de vaagheid van de straftheorie is een reden dat geen eenduidige eindconclusie kan worden getrokken. Ondanks deze problemen kunnen uit het criminologisch onderzoek naar de straftheorie in grote lijnen toch wel een aantal conclusies worden getrokken. Van zwaarder straffen lijkt in het algemeen geen speciaal of generaal preventieve werking uit te gaan. Een grotere zekerheid dat straf volgt lijkt wel een generaal preventief effect te hebben en er zijn aanwijzingen dat een hogere strafzekerheid ook een speciaal preventieve werking heeft.

De snelheid van straffen is nauwelijks onderzocht. Niet alleen is weinig onderzoek naar sneller straffen gedaan, de resultaten van de schaarse hoeveelheid criminologisch onderzoek zijn soms ook tegenstrijdig. Uit het voor handen zijnde criminologisch onderzoek kan in elk geval niet worden geconcludeerd dat sneller straffen een speciaal of generaal preventieve werking heeft. De onderzoeken weerleggen echter ook niet dat snelheid niet van belang is voor de effectiviteit van het strafrecht.

Er is een aantal redenen aan te voeren waarom uit criminologisch onderzoek geen eenduidige eindconclusie over de effectiviteit van sneller straffen kan worden getrokken. In vrijwel alle onderzoeken ontbreekt een controlegroep, waardoor het trekken van een wetenschappelijk verantwoorde conclusie niet goed mogelijk is. In de meeste onderzoeken duurt het bovendien zo lang (soms meerdere jaren) voordat wordt gestraft, dat het de vraag is of het verhogen van de snelheid ook maar enig effect kan hebben. Gecontroleerd onderzoek, waarbij straf ook werkelijk snel wordt opgelegd, is nodig om de vraag naar het effect van sneller straffen op de effectiviteit van het strafrecht te kunnen beantwoorden. De conclusie van de literatuurstudie is, dat op basis van

het beschikbare criminologische onderzoek geen duidelijk antwoord kan worden gegeven op de vraag of sneller straffen effectiever is. In hoofdstuk 4 is vervolgens nagegaan of op basis van psychologisch onderzoek een dergelijk antwoord wel kan worden gegeven.

In hoofdstuk 4 is onderzocht wat in de psychologie bekend is over de effectiviteit van sneller straffen. In de experimentele psychologie zijn twee stromingen belangrijk voor het verklaren van het leren van gedrag. Ten eerste het behaviorisme waarin veel onderzoek is gedaan naar het operant leren. Ten tweede de cognitieve psychologie, waarin cognitieve processen worden bestudeerd. Met name leren door observeren, zelfregulatie en moreel denken zijn cognitieve processen die voor het leren van gedrag belangrijk zijn. In de sociaal-leertheorie wordt kennis van het operant leren en kennis van de cognitieve processen op elkaar betrokken. De cognitieve processen kunnen de wetmatigheid en daardoor de voorspelbaarheid van het operant leren doorbreken.

Uit experimenten in het behaviorisme is duidelijk gebleken dat sneller straffen effectiever is. Deze experimenten zijn verricht in laboratoria en voornamelijk met dieren. Als er al experimenten met mensen zijn gedaan, betreft het (zwaar) gedragsgestoorden of (jonge) kinderen en bij hen zijn de cognitieve vaardigheden (nog) niet (volledig) ontwikkeld. De tijdsduur waarmee in deze experimenten wordt gewerkt, bedraagt bovendien seconden tot hooguit minuten, terwijl het in het strafrecht eerder over maanden dan over weken gaat. Het is twijfelachtig of deze experimenten ook gelden voor volwassenen die met strafrecht worden geconfronteerd.

In de ontwikkeling van het kind nemen de cognitieve vaardigheden steeds verder toe. De invloed van cognitieve processen op het gedrag wordt ook steeds groter. Met name zelfregulatie en moreel denken zijn hierbij belangrijk. Bij (jonge) kinderen is empirisch vastgesteld dat cognitieve processen van invloed zijn op het operant leren van straf. De verminderde effectiviteit door traag te straffen, kan worden verbeterd door uitleg te geven over de reden van de straf. Het ging hierbij om nieuwe regels voor de kinderen. Het is de vraag of dat bij volwassenen in het strafrecht ook werkt, omdat een dader meestal wel weet waarom iets niet mag. Bij oudere kinderen en volwassenen is in de psychologie nauwelijks onderzoek naar de effectiviteit van sneller straffen gedaan. In de cognitieve psychologie is de invloed van de snelheid van straffen op de cognitieve processen, waaronder moreel denken, niet onderzocht. Het is ook niet bekend in welke mate het cognitief denken het operant gestuurde gedrag beïnvloedt. Dat zal bovendien per individu verschillend zijn en sommige gedragingen zijn meer operant gestuurd en andere gedragingen meer cognitief.

In het algemeen kan uit experimenteel psychologisch onderzoek niet worden geconcludeerd dat sneller straffen in het strafrecht effectiever is.

In hoofdstuk 5 is de methodologie van het onderzoek naar de preventieve effecten van sneller straffen door het invoeren van snelrecht beschreven. Het onderzoek valt uiteen in twee delen: een onderzoek naar de generaal preventieve en een onderzoek naar de

speciaal preventieve effecten van snelrecht. De methodologie van deze deelonderzoeken is verschillend. Voor beide deelonderzoeken is beschreven hoe het onderzoek is opgezet en uitgevoerd, welke selecties zijn gemaakt, welke operationalisaties zijn gehanteerd en op welke wijze statistisch is getoetst. Voor een onderzoek naar preventieve effecten van sneller straffen is het noodzakelijk dat snelrecht op grote schaal wordt ingevoerd. In het arrondissement Drenthe waar het onderzoek is verricht is dat het geval. In Drenthe wordt snelrecht 24 uur per dag, zeven dagen per week, toegepast bij alle politierechterzaken die strafrechtelijk 'rond' zijn, tenzij de verdachte minderjarig is of in voorarrest blijft. Ongeveer zeventig procent van de commune politierechterzaken wordt in Assen door middel van snelrecht afgedaan. Voor het onderzoek is verder van belang dat snelrecht abrupt en zonder publiciteit vooraf wordt ingevoerd. Snelrecht is daarom door het OM met de andere partijen in de justitiële keten — dat wil zeggen met politie, rechtbank, reclassering en advocatuur — in (media)stilte voorbereid, zodat het op 1 maart 1994 zonder aanlooperperiode integraal van start kon gaan. Uit de analyse van de controlevariabelen is geconcludeerd dat, zowel uit het onderzoek naar de generale als uit het onderzoek naar de speciale preventie, betrouwbare en valide conclusies kunnen worden getrokken en dat de onderzoeksresultaten generaliseerbaar zijn naar de gehele meerderjarige bevolking.

In hoofdstuk 6 zijn de resultaten van het onderzoek naar de generale preventie gepresenteerd. De hypothese hierbij is dat, indien sneller straffen een generaal preventieve werking heeft, door de invoering van snelrecht de omvang van de criminaliteit vermindert. Uit het onderzoek bleek dat de absolute omvang van de criminaliteit door de invoering van snelrecht niet was vermindert. Het percentage slachtoffers van misdrijven bleek ongeveer gelijk te zijn gebleven. Ook de subjectieve schatting van de omvang van de criminaliteit bleek niet te zijn vermindert sinds de invoering van snelrecht. In de perceptie van de respondenten bleek de omvang van de criminaliteit niet te zijn veranderd. Dit is een indicatie dat de omvang van de slachtofferloze misdrijven niet is gedaald sinds de invoering van snelrecht. Uit deze onderzoeksresultaten kan niet worden geconcludeerd dat snelrecht een generaal preventieve werking heeft.

Deze conclusie is echter slechts valide, indien aan drie voorwaarden is voldaan. Ten eerste moet gemiddeld genomen over alle delicten daadwerkelijk sneller worden gestraft. Ten tweede moeten andere factoren die de omvang van de criminaliteit kunnen beïnvloeden sinds de invoering van snelrecht niet zijn veranderd. Ten derde moet de burger hebben opgemerkt dat sneller wordt gestraft. Aan de eerste twee voorwaarden is voldaan, maar aan de derde niet. Omdat de burgers niet hebben opgemerkt dat de procedures in het strafrecht zijn versneld, kan niet worden uitgesloten dat snelrecht een generaal preventief effect *kán* hebben, indien de burgers wel op de hoogte zijn. In Drenthe is echter reeds veel publiciteit aan snelrecht gegeven. In de praktijk zal het daarom moeilijk zijn om aan de versnelling in het strafproces een nog grotere bekendheid bij de bevolking te geven. Bovendien blijft het de vraag of snelrecht bij een

grotere bekendheid wèl een generaal preventief zal hebben, omdat veel respondenten al voor de invoering van snelrecht dachten dat het strafproces sneller verloopt dan zelfs na invoering van snelrecht mogelijk is. Het is moeilijk voorstelbaar dat meer inzicht in het tijdsverloop van het strafproces bij hen een generaal preventief effect zou hebben. Ze zouden dan immers niet leren dat het strafproces is versneld, maar juist dat het langer duurt dan ze dachten.

Met dit onderzoek kan weliswaar niet helemaal worden uitgesloten dat snelrecht toch nog enig generaal preventief effect kan hebben, indien het strafproces meer zou worden versneld dan met de invoering van snelrecht is gerealiseerd. Maar aangezien veel mensen irreële verwachtingen blijken te hebben van de snelheid die in de strafrecht-praktijk mogelijk is, lijkt de kans hierop gering. Op basis van deze overwegingen kan worden geconcludeerd dat van het invoeren van snelrecht geen generaal preventieve werking uitgaat, en dat het niet waarschijnlijk is dat dat wel het geval zal zijn indien snelrecht bekender wordt of het strafproces nog meer wordt versneld.

In hoofdstuk 7 zijn de resultaten van het onderzoek naar de speciale preventie besproken. De hypothese hierbij is dat, indien sneller straffen een speciaal preventieve werking heeft, de recidive van daders in de snelrechtgroep geringer zal zijn dan in de controlegroep. Bij de recidive is naar drie aspecten gekeken: het percentage recidivisten, de snelheid van recidiveren en de omvang van de recidive. Omdat de effecten van een straf per type delict kunnen verschillen, is een onderscheid gemaakt tussen vermogens-, verkeers- en agressiedelicten. Het strafproces is door het invoeren van snelrecht bij elk van deze type delicten aanzienlijk versneld. De versnelling is op twee manieren gerealiseerd: het OM neemt dezelfde dag nog een beslissing over de vervolging (in snelrecht nul dagen) en de dagvaardingstermijn is verkort (in snelrecht ongeveer negen weken), waardoor de terechtzitting eerder plaatsvindt. De effecten van beide versnellingen zijn onderzocht. Ondanks het sneller beslissen over de vervolging door het OM, is de recidive bij geen van de delicttypen verminderd. Ook het sneller straffen door de rechter blijkt bij geen van de delicten van invloed te zijn op de recidive. De conclusie is dat van snelrecht in het algemeen geen speciaal preventief effect uitgaat.

Het is in theorie mogelijk dat snelrecht bij het ene type daders wel een preventief effect heeft en bij het andere type niet. Uit het onderzoek blijkt echter dat het voor een speciaal preventief effect geen verschil maakt of de dader een first-offender is dan wel reeds eerder voor misdrijven is vervolgd. Ook de mate waarin de dader eerder misdrijven heeft gepleegd, blijkt geen verschil te maken. Verder hebben leeftijd en sekse van de dader geen effect op de speciaal preventieve werking van snelrecht. De conclusie dat snelrecht geen speciaal preventieve effect heeft, geldt voor alle onderzochte daderkemerken.

Net als bij het deelonderzoek naar de generale preventie kan ook hier de vraag worden gesteld of snelrecht wèl een speciaal preventieve werking zou hebben indien het strafproces sneller zou verlopen dan feitelijk het geval was. Deze vraag betreft met name de categorie daders die worden gedagvaard. De dagvaardingstermijn zou in

theorie namelijk korter kunnen zijn en er zou na vonniswijzing ook minder tijd tot de tenuitvoerlegging van de straf behoeven te verlopen. Hoewel deze vraag met dit onderzoek niet kan worden beantwoord, kan er wel een aantal dingen over worden gezegd. In de eerste plaats is er weinig aanleiding om te verwachten dat een nog kortere dagvaardingstermijn wel een speciaal preventief effect zou hebben, aangezien bij daders die een transactie hebben betaald (sneller kan niet) geen effect is opgetreden. De snelheid waarmee het OM een beslissing over de vervolging neemt, kan niet groter, omdat deze direct na het afsluiten van het verhoor aan de verdachte wordt meegedeeld. In de tweede plaats zal het in de praktijk bij snelrecht op grote schaal slechts in geringe mate mogelijk zijn om de dagvaarding nog aanzienlijk verder te verkorten. De dagvaardingstermijn moet voldoende tijd bieden om diverse handelingen te kunnen verrichten: de politie moet bijvoorbeeld het proces-verbaal op tijd kunnen afsluiten, de verdachte moet de kans hebben om eventueel een transactie te betalen en de reclassering moet in sommige gevallen een voorlichtingsrapportage uitbrengen. Op basis van deze bevindingen kan worden geconcludeerd dat het invoeren van snelrecht geen speciaal preventief effect heeft en dat het niet waarschijnlijk is dat dat wel het geval zal zijn indien het strafproces nog meer wordt versneld.

8.2 Toekomstig onderzoek

In dit onderzoek is aangetoond dat de effectiviteit van het strafrecht niet wordt vergroot door sneller te straffen. Speciaal preventief noch generaal preventief is een effect gemeten. Ten aanzien van drie punten verschaft het onderzoek geen duidelijkheid. Ten eerste kan nog niet geheel worden uitgesloten dat een preventief effect optreedt, indien nog sneller zou worden gestraft. Ten tweede kunnen geen conclusies worden getrokken over de interactie van de snelheid van straffen met andere factoren, die van belang kunnen zijn voor de effectiviteit van het strafrecht. Ten derde moet een voorbehoud worden gemaakt ten aanzien van eventuele preventieve effecten van sneller straffen in het jeugdstrafrecht. Deze drie punten zouden in toekomstig onderzoek moeten worden onderzocht. Hier wordt toegelicht waarom dat belangrijk is. Het feit dat deze drie punten in de toekomst onderzocht zouden moeten worden, doet overigens geen afbreuk aan de conclusies die in dit onderzoek zijn getrokken.

Bij de conclusie dat snelrecht de effectiviteit van het strafrecht niet vergroot, is de kanttekening gemaakt dat niet geheel kan worden uitgesloten dat snelrecht wel een preventief effect heeft indien de snelheid van het strafproces verder wordt opgevoerd. Dit geldt overigens alleen voor de speciale preventie. Het is onwaarschijnlijk dat een verhoging van de snelheid een generaal preventief effect zal hebben (zie hoofdstuk 6). De snelheid in het strafproces kan worden verhoogd bij daders die voor de rechter moeten komen door het verkorten van de dagvaardingstermijn en door de straf sneller tenuitvoer te leggen. Dit is op grotere schaal overigens slechts bij bepaalde typen

delicten en bij bepaalde categorieën van daders mogelijk; te denken valt aan rijden onder invloed en winkeldiefstal. Bij deze delicten zou de effectiviteit van nog sneller straffen nader kunnen worden onderzocht.

In de straftheorie worden de drie straffactoren zwaarte, zekerheid en snelheid van belang geacht voor de effectiviteit van het strafrecht. Onderzoek is echter voornamelijk beperkt gebleven tot één van de factoren. De interactie tussen de straffactoren is nagenoeg niet onderzocht, waardoor sprake is van een lacune in de kennis over de effectiviteit van straffen. We weten bijvoorbeeld niet of de snelheid van straffen geen preventief effect heeft, omdat de pakkans zo laag is dat een verandering in de snelheid geen effect meer kan hebben op de effectiviteit. We weten ook niet of voor dezelfde mate van effectiviteit met minder zware straffen kan worden volstaan als sneller wordt gestraft. Empirisch onderzoek is nodig om deze lacune in de kennis te dichten. Hiertoe moeten op aselectieve wijze de zekerheid, zwaarte en snelheid van straffen worden gemanipuleerd in een quasi-experimentele onderzoeksopzet. Een dergelijk onderzoek is slechts mogelijk ten aanzien van de speciale preventie. Het is niet mogelijk om de interactie van straffactoren ten aanzien van de generale preventie te onderzoeken, omdat het in de praktijk niet goed mogelijk is om de perceptie van de straffactoren bij burgers te manipuleren.

Ten aanzien van de conclusie dat snelrecht geen preventief effect heeft, moet bij de jeugd een voorbehoud worden gemaakt. Uit psychologisch onderzoek kan namelijk de hypothese worden afgeleid dat de effectiviteit van het strafrecht door sneller te straffen ten aanzien van de (jongere) jeugd wellicht toch kan worden verhoogd. De commissie Jeugdcriminaliteit (1994) heeft vastgesteld dat het lang duurt voordat jeugdigen worden gestraft (vanaf de pleegdatum gemiddeld 245 dagen tot het OM een zaak heeft afgedaan en 394 dagen tot de rechter een eindbeslissing heeft genomen) en beveelt aan om dit aanzienlijk te versnellen. Volgens de commissie wordt de effectiviteit van het strafrecht verhoogd door sneller te straffen. Dit vormt een mooie aanleiding om deze veronderstelling empirisch te toetsen. In de criminologie is deze mogelijkheid nimmer onderzocht.

8.3 Eindconclusie

Het huidige justitiële beleid is erop gericht om op korte termijn tenminste de helft van alle strafzaken via snelrecht af te handelen. Verbetering van de effectiviteit en efficiëntie zijn de belangrijkste redenen om snelrecht in te voeren. Daarnaast worden nog vier andere voordelen van snelrecht verwacht, namelijk met betrekking tot de positie van het slachtoffer, de positie van de verdachte, de schadevergoeding en de waarheidsvinding. Ten aanzien van deze vier punten is de conclusie dat de invoering van snelrecht niet of nauwelijks een verbetering tot stand brengt. Ten aanzien van de

efficiëntie is de conclusie dat deze door het invoeren van snelrecht op een aantal punten aanzienlijk wordt verbeterd. Het is echter twijfelachtig of deze efficiëntieverbetering leidt tot verlichting van de capaciteitsproblemen in de justitiële keten als geheel.

De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat sneller straffen de effectiviteit van het strafrecht niet verhoogt: de generaal preventieve werking, noch de speciaal preventieve werking van het strafrecht wordt door sneller straffen verbeterd. Uit literatuurstudie blijkt dat op basis van experimenteel psychologisch onderzoek niet kan worden geconcludeerd dat sneller straffen in het strafrecht in preventief opzicht effectiever zou zijn. Literatuurstudie laat verder zien dat uit de resultaten van — het weinige — criminologische onderzoek niet kan worden geconcludeerd dat sneller straffen een generaal of speciaal preventieve werking heeft. In het empirisch deel van het onderzoek is tenslotte vastgesteld dat ook van het invoeren van snelrecht geen generaal en speciaal preventieve werking uitgaat.